
Kyrkomötet
Kyrkolivsutskottets betänkande 2009:3

Själavård och andlig vägledning

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motionerna 2009:21, 2009:85 och 2009:90 som samtliga handlar om själavård. I motion 2009:21 föreslås att Kyrkostyrelsen ska få i uppdrag att kartlägga och utvärdera själavård och andlig vägledning inom Svenska kyrkan för att därefter avgöra vilka åtgärder som behöver vidtas. I de andra motionerna föreslås att Kyrkostyrelsen ska få i uppdrag att föreslå förändringar i kyrkoordningen så att det blir tydligt att själavård är en viktig grunduppgift för kyrkan.

Utskottet föreslår att motion 2009:21 ska bifallas och att motionerna 2009:85 och 2009:90 ska avslås.

Till betänkandet fogas ett yttrande från Läronämnden, 2009:11y, över motionerna 2009:85 och 2009:90.

Innehåll

Sammanfattning.....	1
Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut	3
Motionernas förslag.....	3
Motion 2009:21 av Anna Karin Hammar, Själavård och andlig vägledning.....	3
Motion 2009:85 av Britt Louise Agrell, Själavård.....	3
Motion 2009:90 av Britta Olinder, Själavård – en grunduppgift.....	3
Yttrande från Läronämnden	3
Bakgrund.....	3
Själavård	3
Andlig vägledning	4
Kyrkomötets tidigare behandling av frågor om själavård.....	4
Utskottets överväganden.....	6
Själavård och andlig vägledning	6
Bilaga 1, Läronämndens yttrande 2009:11y.....	8
Särskilt yttrande av Sven Thidevall angående själavårdens ställning	8

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

KI 2009:3

1. Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2009:21.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2009:85.
3. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2009:90.

Motionernas förslag

Motion 2009:21 av Anna Karin Hammar, Själavård och andlig vägledning

Kyrkomötet beslutar att uppdra till Kyrkostyrelsen att kartlägga och utvärdera själavård och andlig vägledning inom Svenska kyrkan i syfte att undersöka det eventuella behovet av kompletteringar och förändringar i kyrkoordningen jämte det eventuella behovet av institutionellt stöd på den nationella nivån.

Motion 2009:85 av Britt Louise Agrell, Själavård

Kyrkomötet beslutar att uppdra till Kyrkostyrelsen att föreslå ändringar i kyrkoordningen så att själavård blir en del av Svenska kyrkans huvuduppgift.

Motion 2009:90 av Britta Olinder, Själavård – en grunduppgift

Kyrkomötet beslutar att uppdra till Kyrkostyrelsen att föreslå ändringar i kyrkoordningen så att själavård tydliggörs som en av kyrkans grunduppgifter.

Yttrande från Läronämnden

Läronämnden har yttrat sig över motion 2009:85 och motion 2009:90, Ln 2009:11y i *bilaga 1*.

Bakgrund

Själavård

Själavård är kyrkans omsorg om den enskilda människan och hans eller hennes andliga välbefinnande. Den kommer i kyrkliga sammanhang till uttryck på många olika sätt. Genom enskild själavård när en konfident möter en präst eller diakon för ett avtalat enskilt samtal, genom gudstjänsten och genom samtal med själavårdande effekter. Sådana samtal kan exempelvis ske när en kyrkvaktmästare möter någon som besöker kyrkan eller kyrkogården. Det kan även vara samtal som förs inom ramen för församlingens verksamhet, exempelvis mellan deltagare på ett syföreningsmöte. Prästen har ett särskilt ansvar för själavården, men alla kan bidra genom samtal med själavårdande effekter. I flertalet av Svenska kyrkans stift finns det själavårdscentrum eller själavårdsinstitut.

S:t Lukas

S:t Lukas (tidigare S:t Lukasstiftelsen) bildades 1939 av personer i olika människovårdande yrken – läkare, präster, socialarbetare – med förankring i kristna kyrkor och samfund i Sverige. Den bärande idén var att utifrån psykodynamisk och kristen grundsyn arbeta med människors psykiska problem och livsfrågor. Idag består S:t Lukas av 33 föreningar sammanslutna i förbundet S:t Lukas. Trettio av dessa föreningar driver mottagningar för psykoterapi, handledning, och konsultation.

Under 1940-talet utvecklades vid S:t Lukas utbildningsinstitut en av landets första utbildningar i psykoterapi. Förutom utbildningarna i psykoterapi erbjuder S:t Lukas särskilda utbildningar i själavård och psykosocialt arbetssätt. I själavård

erbjuder man följande: Fortbildning för själavårdare i församlingen, Norsk-svensk vidareutbildning i själavård, Fortbildning i enskild själavård,Handledarutbildning i enskild själavård och Själavård till vardags.

S:t Lukas är en till Svenska kyrkan närstående organisation och dess verksamhet har stor betydelse för enskilda människor, inte minst för församlingarnas medarbetare. Svenska kyrkans nationella nivå lämnar därför sedan många år ett årligt anslag till S:t Lukas.

Andlig vägledning

Andlig vägledning innebär att en kristen hjälper en annan att utvecklas och mogna i sin tro. Att en mer erfaren kristen ger stöd och råd till en mindre erfaren har funnits lika länge som kristendomen själv. Jesus själv fungerade som andlig vägledare åt sina lärjungar.

I kyrkohistorien har det utkristalliserats flera olika traditioner av andlig vägledning. En av dessa traditioner utvecklades av Ignatius av Loyola på 1500-talet. Den kännetecknas av en betoning på andliga erfarenheter, en mindre auktoritär syn på vägledaren än en del av de andra traditionerna och ett mer vardagsnära uttryck. Ett viktigt forum för andlig vägledning har i kyrkans tradition varit och är retreatter.

Olika traditioner av andlig vägledning utöver den ignatianska finns representerade i Sverige, exempelvis karmelitisk spiritualitet samt Henrik Schartau och Lars Levi Laestadius "Nådens ordning", men den ignatianska är den som numera är den mest framträdande.

Den ignatianska andligheten utgår från de andliga övningar Ignatius av Loyola formulerade och den använder sig av bibelmeditation och böneövningar. Det kan ske i retreatter på upp till trettio dagar, eller hemma i vardagen. Karakteristiskt för ignatiansk andlighet är också att den som deltar tilldelas en särskild vägledare för samtal.

Föreningen Kompass

I Sverige finns sedan år 2005 ett ideellt ekumeniskt nätverk *Föreningen Kompass*. Den har en egen webbsida www.foreningenkompass.se. Föreningens syfte är att skapa en ekumenisk plattform för ignatiansk andlighet. Det vill man uppnå genom att stärka det nätverk av människor som känner sig hemma i den ignatianska andligheten och genom att fördjupa reflektionen över vad den innebär i vår tid. Vidare genom att fungera som en bas för att erbjuda andlig vägledning i olika sammanhang. Detta sker exempelvis genom att man ger ut en folder med olika ekumeniska retreaterbjudanden, bl.a. på Skara Stiftsgård Lilleskog, Skellefteå stiftsgård och Katolska stiftsgården, som är inspirerade av Ignatius av Loyolas andlighet och som vill främja sådan andlighet. Föreningen anordnar även en årlig storsamling med föredrag, seminarier, gudstjänster och samtal kring andlig vägledning utifrån ignatiansk spiritualitet samt ger ut en tidskrift *Polanco*. Tidskriften utkommer med fyra nummer per år. Varje nummer innehåller praktiska erfarenheter, råd och tips om ignatiansk andlig vägledning samt teologiskt reflekterande artiklar.

Kyrkomötets tidigare behandling av frågor om själavård

I Svenska kyrkans centralstyrelses skrivelse *Kyrkoordning för Svenska kyrkan, del 2* CsSkr 1999:3 föreslår styrelsen att församlingens grundläggande uppgift ska vara att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Förslaget stämde överens med det förslag som *Nivåutredningen* (SKU 1998:3)

lämnat. Det stämde även överens med vad en klar majoritet (83 %) av remissinstanserna hade yttrat med anledning av utredningens förslag. Bland de remissinstanser som ansåg att vissa justeringar behövdes göras av förslaget fanns bl.a. Domkapitlet i Visby och Visby stiftssamfällighet samt Näshults församling. De ansåg att själavården borde lyftas fram i beskrivningen av församlingens uppgifter.

Centralstyrelsen anger som skäl för sitt förslag att det i den då nyligen beslutade lagen om Svenska kyrkan (SFS 1998:1591) anges att församlingens grundläggande uppgift är att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Vidare skriver man:

I det utredningsarbete som föregick lagen och regeringens skrivelse till kyrkomötet (RegSkr 1997:2), konstaterades att det också fanns andra – och för det grundläggande arbetet nödvändiga församlingsangelägenheter. Eftersom dessa andra angelägenheter närmast var att se som ett utflöde av och ett stöd för den egentliga uppgiften, ansågs det inte nödvändigt att också ange dem uttryckligen. Detta sätt att beskriva församlingens uppgifter har tillstyrkts av 1997 års extra kyrkomöte och har också fått ett brett stöd av remissinstanserna ...

Även om det skulle kunna hävdas att kyrkoordningen inte nödvändigtvis behöver följa lagens beskrivning – lagen har ju trots allt karaktären av en ramlagstiftning medan kyrkoordningen kan göras mer konkret utifrån ett inomkyrkligt perspektiv – finns det goda skäl att försöka begränsa reglerna till det som är just grundläggande och som särskiljer församlingen från andra nivåer i Svenska kyrkan. Ett sådant skäl är att det knappast går att göra en uppräkningslista av alla församlingens angelägenheter som kan göra anspråk på att vara fullständig och heltäckande. Ett annat är att dessa mer preciserade angelägenheter kan behöva beskrivas på olika sätt allt eftersom samhället och Svenska kyrkans arbetsformer utvecklas, medan de grundläggande uppgifterna får förutsättas vara mer beständiga över tiden. Beskrivningen av församlingens grundläggande uppgifter skall alltså ses som en sammanfattning av det som en församling skall ägna sig åt. Inom dessa beteckningar ryms självfallet också ”själavård” i en mer allmän mening. Vi anser därför inte att det finns skäl att frånga utredningsförslaget i dessa delar.

Kyrkomötet beslöt i enlighet med centralstyrelsens förslag.

Till Kyrkomötet 2006 väcktes två motioner med krav på utredning av tystnadsplikten. I motion 2006: skriver motionären: ”Tillämpningen av tystnadsplikten för diakoner är oklar. Det torde också gälla prästers tystnadsplikt, eftersom det kan vara svårt att dra en exakt gräns för vad som menas med enskild själavård.”

I motion 2006: skriver motionärerna bl.a.: ”Det råder idag osäkerhet om vad som gäller för diakonernas tystnadsplikt. Kyrkoordningens regelverk tolkas idag olika av biskopar och stiftsjurister.”

Läronämnden skriver i sitt yttrande över motionerna: ”Läronämnden konstaterar att om Kyrkostyrelsen får i uppdrag att utreda och klargöra vad som gäller för diakonernas tystnadsplikt, så är det av yttersta vikt att hela begreppet tystnadsplikt, dess olika nyanser och tillämpningsområden blir föremål för klargörande.”

Tillsyns- och uppdragsutskottet skriver i sina överväganden:

De frågor som tas upp i de båda motionerna är av stor och central betydelse för dem som vänder sig till kyrkans präster och diakoner i själavårdande och personliga ärenden. De är också viktiga för de

personer som genom uppdrag inom kyrkans vinningstjänst har ålagts ett särskilt ansvar för själavården. Det ansvaret innebär också en förpliktelse att bl.a. genom tystnadsplikten upprätthålla ett förtroende för kyrkans själavård.

Kyrkomötet gav i enlighet med utskottets förslag Kyrkostyrelsen i uppdrag att klargöra de kyrkoordningsreglerade tystnadsplikternas innebörd och omfattning och vid behov återkomma till Kyrkomötet med förslag till ändringar i kyrkoordningen.

Kyrkostyrelsen fastställde i slutet av april 2008 direktiv för en utredning om tystnadsplikten. I den nu pågående utredningens uppdrag ingår bl.a. att redogöra för olika förändringar beträffande själavårdens praxis sedan mitten av 1900-talet som kan ha betydelse för upprätthållandet av tystnadsplikt. Som exempel kan nämnas handledning och arbete i team. Här bör även uppmärksammas telefonsjälavård, själavård på nätet samt själavård på institutioner, t.ex. sjukhus och fängelser. Vidare har utredningen i uppdrag att utreda och klargöra innebörden av de i dag brukade termerna ”bikt”, ”enskild själavård” och ”själavårdande samtal” samt att precisera begreppet ”absolut” i uttrycket ”absolut tystnadsplikt”. Utredningen kan ge förslag till en mer ändamålsenlig terminologi och till eventuella ändringar i kyrkoordningen.

Utskottets överväganden

Själavård och andlig vägledning

Utskottets förslag:

1. Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2009:21.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2009:85.
3. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2009:90.

Utskottet delar motionärernas uppfattning i de tre motionerna om att själavård är en viktig och självklar del av församlingarnas arbete. Såväl själavård som andlig vägledning efterfrågas i ökande grad av människor i Sverige.

I Svenska kyrkan finns olika själavårdstraditioner och former för andlig vägledning. Inte minst olika former av andlig fördjupning växer inom Svenska kyrkan. En samlad bild av dessa, och en teologisk bearbetning av hur dessa former av andlig fördjupning förhåller sig till luthersk tradition och luthersk spiritualitet, saknas. Utskottet föreslår därför i likhet med motionärens förslag i motion 2009:21 att Kyrkomötet ska uppdra till Kyrkostyrelsen att kartlägga och utvärdera själavård och andlig vägledning inom Svenska kyrkan samt undersöka det eventuella behovet av institutionellt stöd på den nationella nivån.

Utskottet konstaterar att den anledning som ligger till grund för Kyrkomötets tidigare beslut, om att inte i kyrkoordningen ta in själavården som en dimension av församlingens grundläggande uppgift, är att den inte nämns i lagen om Svenska kyrkan. Detta kan, enligt utskottets uppfattning, inte vara ett hinder för att göra viktiga förtydliganden och kompletteringar i kyrkoordningen.

Det är inte helt entydigt vad som avses med ordet själavård. Är det en specifik uppgift som endast kan utföras av en person som är vigd och har en speciell utbildning för det eller är själavård något som alla som är anställda eller aktiva i en församling kan vara delaktiga i? Hur man svarar på den frågan anser utskottet får betydelse för om ordet själavård kan föras in som en dimension i församlingens grundläggande uppgift eller inte. Detta skulle behöva förtydligas.

Om själavård är en specifik uppgift för präster och diakoner kan den inte ingå som en dimension av församlingens grundläggande uppgift eftersom den alltid är en angelägenhet för hela församlingen. Om man har en vidare tolkning av vad

ordet själavård innebär kan utskottet, efter att ha tagit del av Läronämndens yttrande över motionerna 2009:85 och 2009:90 (Ln 2009:11y), konstatera att det inte strider mot Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära att beteckna själavård som ytterligare en dimension av församlingens grundläggande uppgift. Läronämnden påtalar att det är en praktisk fråga hur detaljerat man vill beskriva församlingens grundläggande uppgift i kyrkoordningen.

Utskottet bejakar motionärernas önskemål om att själavården bör stärkas i Svenska kyrkan. Det kan exempelvis ske genom ett förtydligande i kyrkoordningen av vad Svenska kyrkan avser med ordet själavård eller eventuellt genom införande av själavård som en dimension av församlingens grundläggande uppgift. En sådan komplettering i kyrkoordningen får inte vara så genomgripande att lagen om Svenska kyrkan måste förändras. Utskottet delar motionärens uppfattning i motion 2009:21, att Kyrkostyrelsen ska få i uppdrag att undersöka det eventuella behovet av kompletteringar och förändringar i kyrkoordningen, och föreslår att motionen ska bifallas. Motionerna 2009:85 och 2009:90 är enligt utskottets uppfattning alltför preciserade i sina förslag om vilka förändringar som bör göras i kyrkoordningen och utskottet föreslår därför att de ska avslås.

Uppsala den 24 september 2009

På Kyrkolivsutskottets vägnar

Vanja Björsson, ordförande

Marie Schött, sekreterare

Beslutande: Vanja Björsson, ordförande, Bo E Nilsson, Birgitta Lindén, Rolf Forslin, Johan Lothigius, Hans Ulfvebrand, Åsa Ek, Per-Henrik Bodin, Olof Kjellström, Elisabet Nilsson, Roland Johansson, Sofia Särddquist, Helén Lindbäck, Kerstin Zetterberg och Terence Honglo.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Mary Österström, Bo Lennart Anbäcken, Christina Andersson, Hakon Långström, Inger Björkroth, Cecilia Brinck, Sven-Bertil Persson, Catarina Fondén, Christina Berglund, Gunvor Åsblom, Markus Holmberg och Berit Simonsson.

Biskoparna Ragnar Persenius och Lennart Koskinen har deltagit i utskottets överläggningar.

Kyrkomötet Läronämndens yttrande 2009:11y

Om själavårdens ställning

Läronämndens yttrande över motion 2009:85 och 2009:90 angående själavårdens ställning.

Läronämnden menar att förslagen om att förstärka själavårdens ställning, t.ex. genom att beteckna den som en dimension av församlingens grundläggande uppgift, inte strider mot Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. Det är en praktisk fråga hur detaljerat församlingens grundläggande uppgift beskrivs i Kyrkoordningen.

Uppsala den 19 augusti 2009

På Läronämndens vägnar

Anders Wejryd, ordförande

Anne-Louise Eriksson, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Anders Wejryd, ordförande, biskop Ragnar Persenius, biskop Martin Lind, biskop Erik Aurelius, biskop Hans-Erik Nordin, biskop Thomas Söderberg, biskop Sven Thidevall, biskop Antje Jackelén, biskop Carl Axel Aurelius, biskop Esbjörn Hagberg, biskop Tony Guldbrandzén, biskop Hans Stiglund, biskop Caroline Krook, Kajsa Ahlstrand, Edgar Almén, Curt Forsbring, Karin Johannesson, Fredrik Lindström, Jesper Svartvik och Kristin Zeiler.

Särskilt yttrande av Sven Thidevall angående själavårdens ställning

I församlingarnas uppdrag, så som det formuleras i kyrkoordningen, ingår inte själavård. Ändå är själavård en självklar och viktig del av församlingarnas arbete. Men kyrkoordningen nämner det inte som en del av församlingarnas uppdrag tillsammans med gudstjänst, undervisning och diakoni. Varför?

Det beror inte på att själavården är oviktig för församlingarna. Det beror inte heller på att själavården saknar traditioner. Många av berättelserna om Jesus i evangelierna handlar om rena själavårdssituationer. Själavården har sedan dess följt den kristna kyrkan, och den har ansetts viktig.

Det beror inte heller på att själavården är så enskild, att den inte går att reglera. Tvärtom har den av tradition varit och är fortfarande strängt reglerad. Prästens absoluta och unika tystnadsplikt är knuten till själavården. Den har ansetts så viktig, att präster som bröt mot denna tystnadsplikt kunde dömas till dödsstraff så länge dödsstraffet fanns kvar.

Vad som däremot kan ha bidragit till att själavården utelämnats är det kommunalkyrkliga arvets inverkan på tänkesätt och attityder hos kyrkoordningens mödrar och fäder. Beskrivningen av församlingens uppdrag som gudstjänst, undervisning, diakoni och mission hämtades från det kyrkokommunala regelverket, det som styrde kyrkorådets arbete. Där fanns dessa fyra

aspekter redan beskrivna. Den enda förändring som gjordes i Kyrkoordningen var att begreppet mission fick ersätta evangelisation.

De kyrkokommunala församlingsstyrelselagarna behandlade emellertid aldrig själavården. Själavårdens plats i kyrkans regelverk har istället främst varit 1686 års kyrkolag, som gällde ända fram till 1992. Kyrkolagen reglerade det som mer direkt berörde prästernas arbete, däribland själavården. Allt i prästens gärning kunde då beskrivas ur ett själavårdsperspektiv.

I våra systerkyrkor förekommer själavården återkommande när de centrala delarna av uppdraget ska beskrivas. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland är här ett tydligt exempel.

Mot denna bakgrund hade en utförligare behandling i Läronämndens yttrande av frågan om själavårdens plats i församlingarnas uppdrag varit motiverad.

Sven Thidevall